

Bog anmeldelse.

N. Heyman: Landbrugs-Institutioner. En samlet Oversigt over det danske Landbrugs faglige Organisationer. (344 Sider. Det nordiske Forlag).

Bogen, der er udarbejdet til den ifjor i Stockholm afholdte anden nordiske Landbrugskongres, er et rent kompilatorisk Arbejde, »Beskrivelsen er kun refererende«, og Forfatteren har ikke forsøgt nogen kritisk Værdsettelse eller Redegørelse for de forskellige Institutioners Betydning. Bogen er en Haandbog med Oplysninger om de forskellige Foreningers Bestyrelser, Love, Virksomhedsomraade, Medlemsantal etc. Skal en saadan Haandbog imidlertid gøre den tilsigtede Nytte, maa den selvfølgelig først og fremmest være paalidelig og udtømmende, hvad det foreliggende Værk desværre langt fra er. Som andet Sted paavist af nærværende Anmelder*) vimler det af Fejl og Unøjagtigheder, ligesom det langt fra er udtømmende, hverken med Hensyn til den Omtale, det giver forskellige Selskaber, eller med Hensyn til Opregningen af de bestaaende Foreninger. Imidlertid giver Bogen dog Udenforstaaende noget

*) Ugeskrift for Landmænd 1897 Nr. 33 og 36.

Bog anmeldelse.

N. Heyman: Landbrugs-Institutioner. En samlet Oversigt over det danske Landbrugs faglige Organisationer. (344 Sider. Det nordiske Forlag).

Bogen, der er udarbejdet til den ifjor i Stockholm afholdte anden nordiske Landbrugskongres, er et rent kompilatorisk Arbejde, »Beskrivelsen er kun refererende«, og Forfatteren har ikke forsøgt nogen kritisk Værdsettelse eller Redegørelse for de forskellige Institutioners Betydning. Bogen er en Haandbog med Oplysninger om de forskellige Foreningers Bestyrelser, Love, Virksomhedsomraade, Medlemsantal etc. Skal en saadan Haandbog imidlertid gøre den tilsigtede Nytte, maa den selvfølgelig først og fremmest være paalidelig og udtømmende, hvad det foreliggende Værk desværre langt fra er. Som andet Sted paavist af nærværende Anmelder*) vimler det af Fejl og Unøjagtigheder, ligesom det langt fra er udtømmende, hverken med Hensyn til den Omtale, det giver forskellige Selskaber, eller med Hensyn til Opregningen af de bestaaende Foreninger. Imidlertid giver Bogen dog Udenforstaaende noget

*) Ugeskrift for Landmænd 1897 Nr. 33 og 36.

Begreb om det danske Landbrugs omfattende og stærkt forgrenede Foreningsvæsen, og vi skulle da her referere forskellige af dens Oplysninger, supplere disse med andre, og dertil knytte nogle almindelige Bemærkninger om vort landøkonomiske Foreningsvæsen.

Dette har dannet sig frit, uden Paavirkning fra Statens Side, og det arbejder uafhængigt af Staten (dog med den selvfølgelige Indskrænkning, at Foreningerne ikke frit kunne skalte og valte med de Statsbidrag, der ydes dem). Vi have heldigvis holdt os fri fra Exemplet fra Tyskland, hvor Staten i temmelig høj Grad har Haand i Hanke med de landøkonomiske Foreninger, hvad der delvis ogsaa gælder om Frankrig, Østerrig og andre kontinentale Stater, men derimod ikke om Storbritannien, hvis Foreningsliv udfolder sig frit som vort.

Det danske Foreningsvæsen kan dateres fra Midten af forrige Aarhundrede, da Landhusholdnings-selskabet blev oprettet (1769), men det er først omtrent 100 Aar senere, at der begynder at komme Fart i Foreningslivet, og det er først i Nutiden, at dette ret har udfoldet og forgrenet sig. En af Grundene til den stærke Nutidsudvikling er de daarlige Tider, der have tvunget Landmændene til at slutte sig sammen om Opgaver, der tidligere enten ikke forelaa, eller som man forsømte, eller ikke havde faaet Øjnene aabne for.

Den foreliggende Bog begynder med en Redegørelse for Landbrugsministeriet og de under dette hørende Institutioner: Konsulentvæsenet, Statsdyrskuekommissionen, den kgl. Veterinær- og Landbo-

højskole, Forsøgsstationerne for Plantekultur, Dansk Frøkontrol etc., og den gaar dernæst over til at omtale det egentlige Foreningsvæsen. Som sig hør og bør, begynder Fremstillingen med at omtale vort centrale Landbrugsselskab, det kgl. danske Landhusholdningsselskab, og der gøres Rede for dets vigtigste Virksomhedsgrene. Det er navnlig i forrige Aarhundredes Slutning og fra indeværendes Midte, at Selskabet har udøvet stor Indflydelse paa Landbrugsudviklingen, og i Modsætning til tidligere er det nu, da anden Foreningsvirksomhed har udviklet sig saa frodig, navnlig de større landøkonomiske Opgaver, som Selskabet fremmer. Nævnes kan dets Lærlinginstitution, dets Iværksættelse af Forsøg, Foredrag og Forhandlinger, dets Udgivelse af Skrifter og dets Arbejde for og med Konsulentsagen, ofte har det taget Initiativet til og støttet offentlige Foranstaltninger til Landbrugets Gavn — i den nyeste Tid specielt Exportforholdene —, det har i mangfoldige landøkonomiske Spørgsmaal været Regeringens Raadgiver, og det staar som Landbrugets naturlige Repræsentant overfor Udlandet. I 1872 blev Selskabet bragt i umiddelbar Forbindelse med Landboforeningerne derved, at disse vælge Halvdelen af dets Bestyrelsesraads-Medlemmer. Selskabets Medlemsantal er c. 800, dets aarlige Medlemsbidrag er 20 Kr., dets Grundkapital 280,000 Kr., forskellige Legatmidler ere henlagte under det, og det faar sædvanlig et aarligt Tilskud af Statskassen paa 3,200 Kr. og desuden aarlige Tilskud fra det Classenske Fideikommis og den Raben-Levetzauske Fond. Det ejer da betydelige Midler til at virke med.

Den første lokale Landboforening blev oprettet 1805 (paa Bornholm), i Aaret 1850 var der ca. 20 Landboforeninger, i 1885 ca. 75, medens der nu findes 99, nemlig 26 i Sjællands Stift, 10 i Fyns, 3 i Lolland-Falsters og 60 i Jylland. Deres samlede Medlemsantal er ca. 53,000 med et Medlemskontingent paa 137,880 Kr. Landboforeningernes Hovedvirksomhed omfatter Foranstaltninger til Husdyravlens Fremme, men ved Siden af have de ogsaa optaget anden Virksomhed — som Foredrag og Forhandlingsmøder, Arbejder for Husmandsbrugets og Mælkerbrugets Fremme etc. I 1896 anvendte Landboforeningerne 86,659 Kr. til Dyrskuepræmiering, og Staten tilskød hertil ca. 77,500 Kr., samtidig anvendte Foreningerne ca. 13,600 Kr. og Staten ydede ca. 56,400 Kr. til Husmandspræmieringen.

Da Landboforeningsvirksomheden truedes med at spredes for stærkt ved Oprettelsen af de talrige lokale Foreninger, samledes den ved Oprettelsen af Fællesforeningerne. Den ældste af disse er »Foreningen af jyske Landboforeninger«, der blev stiftet 1872, derefter fulgte den sjællandske Fællesforening (1880), og 1887 antog Samvirksomheden paa Fyn faste Former. Fællesforeningerne, der bl. a. afholde store samlede Udstillinger og gennem staaende Udvalg virke for forskellige landøkonomiske Grenes Udvikling, drøfte paa deres store aarlige Delegeretmøder i Aarhus, København og Odense hvilke offentlige Foranstaltninger der bør iværksættes til Landbrugets Fremme. Gennem Samarbejdet i Fællesforeningerne har den hele Landboforenings-

virksomhed faaet en ret ensartet og systematisk Organisation.

Fællesforeningernes Formænd, Næstformænd og Sekretærer danne, siden 1893, »de samvirkende danske Landboforeningers Forretningsudvalg«, der ordentligvis samles 2 Gange aarlig. Formaalet for Udvalget er: at bestemme hvilke Sager, der skulle forelægges alle 3 Delegeretmøder; at gøre Drøftelsen paa Delegeretmøderne mere end tidligere til 3 kontinuerlige Behandlinger; at forøge Fællesforeningernes Indflydelse ved at arbejde for samlet enig Optræden, og at repræsentere alle under Fællesledelsen hørende Landboforeninger. — Det er vel kun et Tidsspørgsmaal, naar Landhusholdningsselskabet træder i Forbindelse med Forretningsudvalget som en med Fællesforeningerne samvirkende, ledende og afgørende Faktor. Naar dette sker, vil vort Landboforeningslivs Bygning staa fuldfærdig, langsomt men solidt opmuret, nøje afpasset efter de tilstedeværende Forhold, kendt og værdsat af alle danske Landmænd.

Foruden de almindelige Landboforeninger findes talrige Foreninger med specielle Øjemed: til Heste- og Kvægavlens Udvikling, til Fremme af Plante- og Frøavl, Fjerkræavl, Havebrug, Biavl og Kaninavl. Af disse Foreninger have Kvægavls- og Hesteavlsforeningerne langt den største Betydning. De første begyndte saa smaat at danne sig i 80'ernes Midte, men først efter Husdyrloven af 1887 tager Udviklingen Fart, og nu findes der 236 paa Øerne og 256 i Jylland med et samlet Medlemsantal af 12,200. Af Hesteavlsforeninger findes der 50 paa

Øerne og 96 i Jylland, der i 1896—97 fik et samlet Statstilskud af 38,535 Kr. Ved Køb af udmærkede Handyr og Kaaring af Hundyrene bidrage Foreningerne til at føre Avlen ind i et solidt og ensartet Spor. Mellem de forskellige Provinsers Avlsforeninger finder en Samvirksomhed Sted. — I denne Forbindelse bør endelig Kontrolforeningerne nævnes. De ere af ny Dato, den første blev oprettet 1895, men allerede nu findes der over 30, og der vil sikkert oprettes langt flere. Deres Formaal er at danne Stammer af Køer, der give baade megen og fed Mælk.

Den egentlige Andelsvirksomhed i Landbruget er, i sin moderne Form, af ung Alder. Se vi bort fra Kreditvæsenets Ordning er Andelsprincippet bragt til Anvendelse i det danske Landbrug paa følgende Maader: 1) ved fælles Køb af Driftsmidler som Gødning, Foderstoffer, Frø etc., 2) ved fælles Tilberedning af Produkterne som Mælk til Smør, Sukkerroer til Sukker, Svin til Flæsk etc., 3) ved fælles Salg og 4) ved fælles Fremme af Kulturarbejder som Plantning, Engkultur, Vandingsanlæg etc.

Blandt Andelsforetagenderne er den egentlige Produktionsvirksomhed langt den betydeligste, og denne Virksomhed har gennem Andelsmælkerierne og Andelssvineslagterierne været af enorm Betydning for Nutidslandbruget. Det første danske Andelsmælkeri, Hjedding Andelsmælkeri ved Varde, blev anlagt 1882, — nu, 15 Aar efter, findes der over 420 Andelsmælkerier paa Øerne og over 500 i Jylland *).

*) Desuden findes der (1896) 220 Fælles- og 281 Herregaardsmælkerier.

Disse Mælkerier — der jo ejes og drives (ved Hjælp af lønnede Bestyrere) af Landmændene selv — have dels medført en forøget Produktion, dels bevirket, at de mindre Landbrugere nu faa deres Mælk rationelt behandlet, der frembringes derved en bedre, mere ensartet Vare, der opnaar en højere Pris. Det første Andelssvineslagteri blev oprettet 1887 — nu, 10 Aar efter, findes der 25 med ca. 57,000 Andels-havere, med en samlet Anlægssum paa ca. 3.678,000 Kr. og et samlet Antal slagtede Svin (1896) af ca. 660,000. Andelssvineslagterierne have dels medført en sund og naturlig Konkurrence med de bestaaende Privatslagterier (forhindret Ringdannelse), dels have de gennem den mere direkte Forbindelse med Opdrætteerne bidraget til hurtigere Indførelse af rationelle Metoder ved Opdræt, Slagtning, Saltning m. m., og de have derved fremskyndet en Kvalitetsforbedring af Flæsket, der har været af overordentlig økonomisk Betydning. — Egentlige Andelsslagterier for Hornkvæg og Faar findes endnu ikke, men flere af de bestaaende Svineslagterier foretage om Vinteren ogsaa Slagtning af Kvæg. Foruden Andelsslagterierne findes der (i Følge Handelsberetningen for 1896) 18 Privatslagterier i Drift, og desuden er der projekteret flere nye Andelsslagterier. Vi kunne imidlertid ogsaa faa for mange af disse. Faren herved er, at der bliver færre Leverandører til hvert Slagteri, derved mindre Mærker, daarligere Sortering og større Uregelmæssighed i Konkurrencen.

Det er hidtil ikke lykkedes at realisere en Plan, der gentagne Gange har været fremme om en Sammenslutning af alle danske Slagterier, derimod finder

der paa enkelte Punkter et Samarbejde Sted mellem Andelsslagterierne. Vore Mælkerier have sluttet sig sammen baade i provinsielle Foreninger og i en stor, hele Landet omfattende Mejeristforening. Paa forskellig Maade virke disse Foreninger for Mælkeribrugets Fremme.

Af Andels-Produktionsforetagender bør endnu nævnes Andels-Sukkerfabriken »Nykøbing«, der er anlagt i 80'ernes Midte.

Næst Produktionsforetagenderne have Indkøbsforeningerne den største Betydning for Landbruget. Det er særlig med Hjælpe midler som Foderstoffer, Kunstgødning og Frø, at de forsyne Landmændene, og de have den Opgave ved store samlede Indkøb at gøre Varerne billigere og samtidig sikre den bedst mulige Kvalitet. Disse Foreninger virke ved Prisernes Regulering og Bekæmpelse af Bedragerier langt ud over deres Medlemmers Kreds, og de opdrage Landmændene til at anstille nøjagtige Forudberegninger og til at betale kontant. I sin Opregning af Indkøbsforeningerne er Hr. Heymans Bog langt fra udtømmende; medens den kun anfører 6 Foreninger, findes der vel snarere op imod 20 saadanne.

Salgsforeninger ere endnu ikke meget udbredte i vort Landbrug. Den største er »Danmarks Landmænds Smørexportforening«, oprettet 1888, der for Øjeblikket omfatter 120 Andelsmælkerier paa Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm, og hvis Om sætning i sidste Regnskabsaar var 13¹/₂ Mill. Kr. Den næststørste er »Dansk Andels Ægexport«, stiftet 1895, der alt tæller over 18,000 Medlemmer, og der i 1896 exporterede 1,690,400 Pund Æg. Fremdeles

bør »Dansk Andelssmørpakkeri« i Esbjerg (1895) nævnes. I Pakkeriet, der i den største Del af Aaret udelukkende arbejder med ferskt og mildsaltet Smør, ere 20 Mælkerier Andelshavere, og Exporten er 5 à 600 Dritler ugentlig. Endelig bør nævnes 2 Smør-exportforeninger, der lades uomtalte hos Hr. Heyman, nemlig Foreningerne i Svendborg og Hjørring, der begge arbejde til Medlemmernes Tilfredshed. Medens den sidste Forening, saa vidt vides, endnu ikke har offentliggjort noget Regnskab, har Foreningen i Svendborg (»Sydfynske Landmænds Smør-exportforening«) i 1896 exporteret for lidt over 1½ Mill. Kr. Under Salgsforeningerne hører endelig Frejr (»danske Landbrugeres Andelsselskab«), der er omtalt i nærværende Tidsskrifts 1ste Hefte for 1897, S. 62—64.

Der er næppe Tvivl om, at Salgsforeninger ville komme til at spille en langt større Rolle i vort Landbrug og ogsaa fortjene det. Ikke saaledes at forstaa, at Landmændene efterhaanden skulle forsøge at fortrænge Mellemandelen; hvad det gælder om, er at bortskære Mellemandelens Ud væxter, at befri sig fra det florerende Opkøber- og Agenturvæsen. Hertil ere Salgsforeningerne et godt Middel, idet ved disse ikke den enkelte Landmand, men den organiserede Forening af Producenter træder i Forbindelse med Handelen, og ved det organiserede og store Udbud kan da visse merkantile Led skydes til Side, medens samtidig den vanskelige og byrdefulde Enkelthandel mellem Producent og Konsument undgaas. Salgsforeningernes Opgave synes da væsentligst at maatte blive den: at samle, sortere og ned-

pakke Landbrugsprodukterne og afsætte dem til større Handelsfirmaer, der paa deres Side sørge for den spekulative Magasinering, Produkternes Forarbejdelse, Forædling og Salg til rette Tid og paa rette Sted.

Den fjerde Maade, paa hvilket Andelsprincippet i Nutiden er bragt til Anvendelse i vort Landbrug, er til fælles Fremme af Kulturarbejder. Det er navnlig under »Det danske Hedeselskabs« Auspicier, at der er dannet en stor Mængde Foreninger, der gaa ud paa Samvirken til Fremme af Kulturarbejder. Der er de saakaldte »Kanalinteressentskaber«, der anlægge Vandingskanaler, der er fremdeles Interessentskaber, hvis Virksomhed gaar ud paa Tilplantning, der er Have- og Plantningsforeninger osv.

— Andelsbevægelsen i vort Landbrug har en demokratisk Karakter. Fortrinsvis er det de mindre Landmænd, der ere med i Bevægelsen og for hvilke den har været til Gavn. Ung af Aar, som den hele Bevægelse er, er den i Virkeligheden kun i sin Barn-dom, og i det kommende Aarti vil den sikkert antage langt større Dimensioner end hidtil. Meget tyder paa, at de større Ejendomme efterhaanden ogsaa ville komme med i Bevægelsen, og kan hænde at denne dybere end noget Andet vil komme til at sætte sit Præg paa det 20. Aarhundredes Landbrug.

— Endnu skal nævnes, at der i Landbruget findes en stor Mængde Foreninger til Kreatur-, Brand- og Hagelskadeforsikring og til Understøttelse af Landmænd, Skov- og Havebrugsforeninger, Laane- og Sparekasser, Frøavlerforeninger, Foredragsforeninger etc. Forgrenet og udviklet som Forenings-

væsenet er, dragende nær sagt enhver dansk Landbruger ind under sig, har det haft en overordentlig stor Betydning for den hele Udvikling. Og ikke blot for den rent tekniske, men ogsaa for den almindelige Udvikling. Det har aabnet Landmændenes Øjne for Betydningen af de landøkonomiske Fremskridt, og det har lært dem at underordne deres egne smaa private Interesser under de store Fællesinteresser. Den jyske Fællesforenings Devise: *unitis viribus*, passer nu for det samlede danske Landbrug.

H. Hertel.
